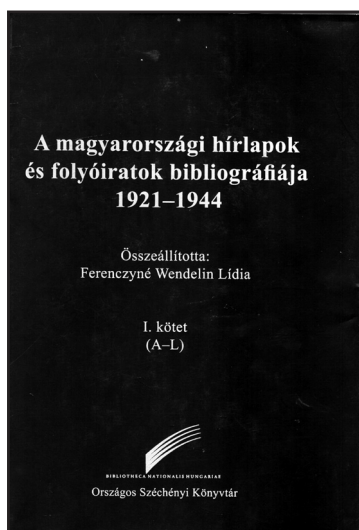

A magyarországi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1921–1944

Bibliográfiatörténeti szakirodalmunk egyik sok évtizedes megállapítása, már-már epitheton ornansa, miszerint „nincs retrospektív sajtóbibliográfiánk”. Az állítás – főleg, ha a könyvek 1473-tól bár nem egységes gyűjtőköri és szerkesztési elvek alapján, de mégiscsak létező bibliográfiai rendszerével vetjük össze – igaz; ugyanakkor persze az egyes korszakokban kiadott hírlapokat vagy különböző területek folyóiratait összegyűjtő és az időszak kiadványokat regionális metszetben regisztráló sajtóbibliográfiákkal azért szép számmal rendelkezünk. Az eltérő szerkesztési elvekkel és célokkal összeállított munkák azonban kétségtelenül nem állnak össze egységes rendszerre, illetve akadnak a hazai időszaki kiadványok bibliográfiai feltartásában hiányzó korszakok, így vitathatatlanul jogos a panasz.

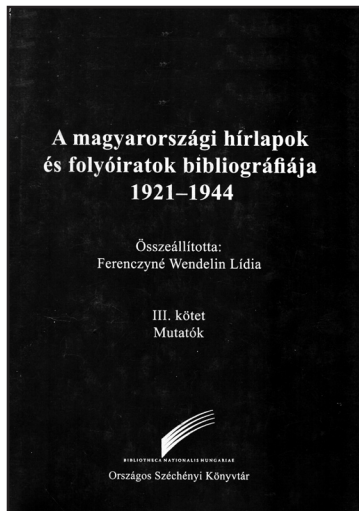
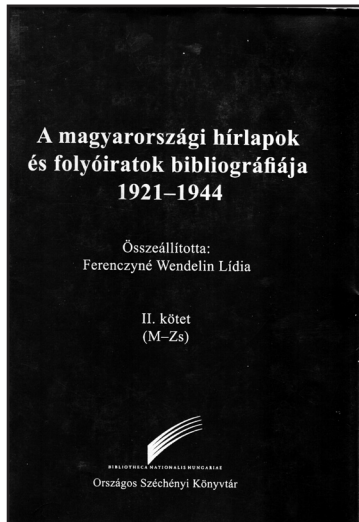
A retrospektív magyar sajtóbibliográfia megteremtését az arra elsősorban hivatott intézményben, az Országos Széchényi Könyvtárban több alkalommal megkísérelték. Az 1930-as években, *Fitz József* időszakában készült el az átfogó koncepció *Magyarország időszaki sajtójának könyvészete* címmel; ebben a területi hungarikumok mellett a nyelviiek is szerepeltek volna. A tíz tomusra tervezett vállalkozásból azonban mindössze három kötet jelent meg 1941-ben és 1942-ben (*Dezsényi Béla: A magyar hírlapiro-*

A magyarországi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, 1921–1944 / összeáll. Ferenczyné Wendelin Lidia ; [közread. az] Országos Széchényi Könyvtár. – Budapest : OSZK, 2010. 3 db (2504 p.) ISBN 978-963-200-581-2

dalom első százada 1705–1805; Kemény György: Magyarország időszaki sajtója 1911–1920; Monoki István: A magyar időszaki sajtó a román uralom alatt). Az 1950-es években Dezsényi Béla dolgozta ki az *Ephemerides Hungaricae* elnevezésű, a két világháború közötti korszakkal szemben immár elsősorban a területi hungarikumokra fókuszáló tervezetet. A vállalkozás 1919-ig hat részben tette volna közzé az anyagot. A nagyszabású terv azonban elakadt, pontosabban *Busa Margit* jóformán minden támogatás nélkül, egyéni erőfeszítéssel és áldozatvállalással folytatta az anyaggyűjtést, amely évtizedekkel később realizálódott a két egységben 1986-ban, illetve 1996-ban megjelent bibliográfiájában (*Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849; Magyar sajtóbibliográfia 1850–1867*). Az *Ephemerides Hungaricae* program elvetése után az 1970-es évek végén az OSZK-ban elkezdődtek ismét a retrospektív nemzeti sajtóbibliográfia előmunkálatai, az elgondolás szerint 1975-ig terjedt volna a gyűjtőkör időbeli határa. E program részeként indult el az 1921-1944-es korszak anyaggyűjtése, az 1980-as évek második felében azonban megszakadt a munka. A nemzeti könyvtár 2005-ben kidolgozott cselekvési tervében azután ismét megjelent a retrospektív sajtóbibliográfiai kötelezettség, nevezetesen az időszaki kiadványok elektronikus adatbázisba szervezésének kérdése. Ez tette szükségessé a korábban elkezdett program folytatását, az 1921–1944 közötti korszak sajtóbibliográfiájának elkészítését és közreadását.

A kezdetektől, 1705-től tehát Busa Margitnak köszönhetően 1867-ig rendelkezésre áll a történelmi Magyarország területén megjelent hírlapok és folyóiratok jegyzéke. Kemény György tette közzé az 1911–1920 közötti évek anyagát és Dezsényi Béla – *Falvy Zoltán* – *Fejér Judit* munkájaként tanulmányozható az 1945–1954-es évkör hazai sajtójának bibliográfiája. Vagyis eddig – két évtizedet leszámítva – nem, vagy csak nehezen, a különféle, nem is mindig az alapregisztráció teljességével és tudományos igényességével készült kurrens összegzésekből lehetett képe a kutatóknak az 1867 utáni évtizedek magyarországi sajtótermékeiről. A *Ferenczyné Wendelin Lidia* összeállításában most megjelent monumentális adattár éppen egy ilyen, sajtóbibliográfiai fel nem tárt korszak, az 1921 és 1944 közötti közel negyedszázad hazai időszaki kiadványait veszi számba, megbízható alapot nyújtva a korszak szellemi élete valamennyi szegmensét kutatóknak a forrásanyag felkutatásához és ezzel lényegében az 1867-től 1910-ig terjedő bő négy évtizedre szűkült a magyarországi retrospektív sajtóbibliográfia által fel nem tárt időszak. (Bár természetesen előbb-utóbb az 1955 utáni évekről is szükséges lesz valamilyen formában az anyag tudományos célú regisztrálása, illetve a 2005-ben meghirdetett retrospektív nemzeti bibliográfiai sajtóadatbázis megteremtése.)

Vitathatatlan, hogy a sajtóbibliográfiák szerkesztése számos olyan problémát és ezekből következő elvi döntést igénylő kérdést vet fel, amelyek a könyveknél nem vagy csak alig érzékelhetők. Monografikus mű esetében a kiadvány teljes élettörténete összefoglalható a bibliográfiai leírásban néhány adatelem megadásával (a kivételektől ezúttal eltekintve); az időszaki kiadványoknál éppen a periodicitásból következően azonban nem. Vannak szép számmal ma is megjelenő kiadványok, akár tudományos folyóiratok, akár politikai hírlapok, amelyek a kiegyezés tájkán indultak, például az *Orvosi Hetilap* 1857, a *Századok* 1867, a *Magyar Könyvszemle* 1876, a *Népszava* 1880 óta jelenik meg. Az évtizedek alatt kisebb-nagyobb mértékben változhat a lapok címe, alcíme, közreadója, szerkesztője, nyomdája, módosulhat periodicitása, mérete, mellék- vagy társlapjai keletkezhetnek, beolvadhat a lap egy másikba vagy ellenkezőleg, ő olvaszthat magába periodikumot. Sokszor szinte kideríthetetlen, hogy meddig élt a lap, melyik volt az utolsó száma; ritkábban ugyan, de az indulás pontos idejét sem könnyű megállapítani. Alapregisztráció csak autopszia útján készíthető, gyakran azonban csak több gyűjtemény anyagából lehet felkutatni a megbízható leírás elkészítéséhez szükséges hiányzó számokat, évfolyamokat. És akkor még nem is érintettük a kérdések kérdését, azt, hogy egyáltalán mi tekinthető időszaki kiadványnak. Vagyis adott periodikum szabatos és a kutatót megfelelő mértékben informáló bibliográfiai leírásának elkészítése nagyságrendekkel meghaladhatja a valamely monografikus kiadványt reprezentáló tétel szerkesztéséhez szükséges előzetes kutatást, erőfeszítést és időt. A Ferenczyné Wendelin Lídia összeállításában megjelent *A magyarországi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1921–1944* klasszikus bibliográfia. Azt értem a jelzős szerkezet alatt, hogy nem vállalkozott a bibliográfia elvi funkcióitól idegen célok kielégítésére, a tájékoztatói eszközök ezen csoportjába tartozó „műszerek” alapvetően hármassal, nevezetesen a számbavételi, az azonosítási és a sajtóbibliográfiától elvárható mélységű és szintű informatív funkciót magas színvonalon kielégíti. Vagyis arra vállalkozott, hogy a mindenkor Magyarországon területén 1921 és 1944 között megjelent periodikumok adatait összegyűjtve lehetővé tegye a lapok megbízható azonosítását a megjelenési adatok részletes feltüntetésével és a lap történetére, közleményeire vonatkozó alapinformációk megadásával. Kiadványtipológiai szempontból a bibliográfia a mai felfogással szemben az évkönyveket, naptárakat mellőzte (ezek adatai ugyanis a korszak könyvtermését regisztráló bibliográfiában megtalálhatók), viszont a roppant nagy történeti és kulturális forrásértéket jelentő folyamatosan megjelenő műsorfüzeteket, áruismertetőket, sokszorosított iskolai újságokat vagy éppen illegális politikai lapokat regisztrálta. A teljességre törekvő jegyében a szó szoros értelmében vett kéziratos periodikum

adata is található a bibliográfiában: a 201. tétel-számú *Aquinas* 1924 és 1929 között Szegeden készült kézirással, majd írógéppel. A teológiai hallgatók által készített kiadvány csak az OSZK Kézirattárában tanulmányozható, adatai mégis – nagyon helyesen – bekerültek a bibliográfiába. A számozott, belső terjesztésű bizalmas kiadvány sem csak az 1945 utáni években jelent meg Magyarországon; a Külügyminisztérium például ilyen formában sokszorosítva tette közzé az *Angol-amerikai Könyv és Folyóiratszemle* című periodikumot 1943-ban és 1944-ben.

A lehető legnagyobb bibliográfiai teljesség elérése volt tehát az elsődleges cél, nem vállalta fel viszont az összeállítás a bibliográfia elvi funkciójától lényegében idegen lelőhelyjegyzék feladatát és nem kívánja betölteni a korszak sajtótörténeti (egyébként hiányzó) monográfiájának szerepét sem. Mindezen funkciókra az 1950-es évekbeli *Ephemerides Hungaricae* koncepció jegyében részben vállalkozott Busa Margit az 1986-ban, illetve 1996-ban megjelent bibliográfiájában. Bizonyos értelemben ez a már-már maximalista célkitűzés okozta az 1950-es évekbeli elgondolás kudarcát. A kiegyezés utáni években, a hazai sajtó óriási ütemű mennyiségi gyarapodásának időszakában a fennmaradt példányszámok pontos számbavétele alighanem megoldhatatlan lenne. És nem vállalkozhatott természetesen a korszak sajtórepertóriumának elkészítésére sem, még olyan köztes formában sem, ami *Lakatos Éva* nagyszerű vállalkozásában, a lajstromozó bibliográfia és a repertórium műfaja között elhelyezkedő, a *Petőfi Irodalmi Múzeum* kiadásában 1972-ben indult és 2000-ben befejezett *Magyar irodalmi folyóiratokban* megfigyelhető: az egyes közlemények adatait ugyan nem vette fel (ez már csak terjedelmi okokból is képtelenség lett volna), viszont a kiadványban publikáló szerzők névsorát közléte.

A most napvilágot látó testes, három fizikai egységre tagolt bibliográfia 7666 tételben sorakoztatja betűrendben a periodikumok címét. (A 2. kötet címlapján a regisztrált tételszámok összesítése sajtóhibával jelent meg, a 6777. szám nyil-

vánvaló elírás.) A valóságban valamivel több kiadvány adatát tartalmazza, ugyanis néhány tétel számához betűjel csatlakozik, vagyis utólagos betoldás, például 2952/a, 3239/a, 4318/a. Önálló tételszámot kaptak a főlapok, melléklapok és társlapok, a párhuzamos idegen nyelvű főcímek és az állandó mellékletek a betűrend megfelelő helyén a főlap címére utalóként kaptak helyet. A leírások természetesen példányok, többnyire az OSZK-ban található lapok kézbevétele alapján készültek, ezek hiányában azonban néhány esetben hiteles forrásokból származó adatok is szerepelnek a tételek között. A szakirodalomból átvett leírásoknál megtalálható a kútfő adata, ezek a 3. kötetben közreadott *Hivatkozások, források* elnevezésű rész segítségével feloldhatók. Mindössze egy esetben nem tudtam azonosítani a megjelölt forrásmunkát, a 4708. tételszámú lap az 1930-as években megjelenő *Moturbach Híradó*. A példányból nem ismert periodikum „*Négyessy Pál adata*” alapján került be a bibliográfiába; közelebbit azonban nem lehet tudni az adatközlőről és az információ formájáról, elérhetőségéről. A nem érdemi címváltozatok adatai a megjegyzésbe kerültek, a jelentősebb variációk önálló tételszámot kaptak és a lapok közötti kapcsolatot az „előbbi cím”, „utóbbi cím” utaló megjegyzés hozza létre.

A következő adatsoportban az alcím(ek) található, valamennyi változat és az esetleges idegen nyelvű párhuzamos alcím adatát megadja az összeállító. Néha oldalnyi terjedelmű ez a rész, egyik bizonyítékként a bibliográfia alapregisztrációs, tudományos jellegének, ugyanakkor szemléletesen demonstrálva azt a régi hírlaptáros megállapítást, miszerint „*az időszaki kiadványoknak csak egy állandó jellemzője van: a szüntelen változás*”. Az alcímek módosulásánál megtalálható azoknak pontos időpontja is.

A megjelenés helyeként a kiadványon található forma olvasható. Megtalálhatók egyébként a bibliográfiában azoknak a lapoknak adatai is, amelyek több országban, köztük Magyarországon jelentek meg vagy itteni nyomdában készültek. Akad példa arra, hogy a lap megjelenési helyeként semmilyen földrajzilag pontosabban azonosítható településnevet nem lehetett megál-

lapítani, ekkor szögletes zárójelben s.l. olvasható. A 2656. tétel az *Igaz Szó*, alcíme szerint „*A magyar hadifoglyok lapja a Szovjetunióban*”. 1942-ből mindössze egy fennmaradt számával szerepel a periodikum a bibliográfiában, közelebbi megjelenési helye ismeretlen. Indokolt volt felvétele? A bibliográfia gyűjtőköre a területi hungarikum. Ha igaz az alcím meghatározása, akkor nem területi, hanem alighanem nyelvi hungarikumról van szó.

A negyedik adatsorozatban található az összevont számozási adatok. Amennyiben a kiadvány 1921 előtt indult vagy 1944 után is megjelent, akkor ezt a tény nyitott évszám jelzi. Hasonló megoldást láthatunk azoknál a lapoknál, amelyek ugyan a korszakban indultak, de keletkezésükkor nem Magyarországhoz tartozó településen jelentek meg; alapesetben tehát korábban az 1938-1941 között visszacsatolt országrészeket láttak napvilágot. Ezeknek a periodikumoknak – mint például az *Erdélyi Helikon* – részletező adatai csak a magyarországi időszakra vonatkoznak, a tényleges indulás éve a megjegyzésben található. Néhány esetben azonban ez az adat hiányzik. A 3002. tétel a *Komáromban* megjelent *Katolikus Értesítő*, adatai 1938-tól olvashatók, az indulás éve azonban lemaradt, ugyanakkor a szintén komáromi kiadású *Kis Tükörmél* (3242. tétel) viszont szerepel az 1928-as indulási év. Azoknál a lapoknál, amelyek 1944-es évfolyama a következő évben jelent meg, nem mindig következetes megoldást figyelhetünk meg. Az óriási adatmennyiségben végső soron érthető módon néha elmaradt a létező 1944. évfolyam feltüntetése, vagyis a tárgyévi és a tényleges megjelenés eltérő évének közlése. A *Magyar Könyvszemle* (4043. tétel) 1944. évi évfolyamából csak az 1. füzet jelent meg a tárgyévben, az évfolyamból hiányzó számok valóban 1945-ben, vagyis a bibliográfia évköri időpontján túl láttak napvilágot, de erre vonatkozó megjegyzést nem találunk. Ugyanakkor az *Egyháztörténetnél* (1318. tétel) a megjegyzésben olvashatjuk, hogy az 1944. évfolyam 3-4. füzet 1945-ben jelent meg és hasonló módon szerepel ez az adata a *Levéltári Közleményeknek* (3674. tétel), a *Magyar Nyelvnek* (4168. tétel) és az *Időjárásnak*

(2584. tétel).

Az ötödik adatsorozat a kiadvány periodicitását közli, amennyiben módosult a megjelenés időszakossága, a változás pontos ideje is szerepel. A hatodik adatsorozat a periodikum szellemi közreműködőit (felelős szerkesztő, főszerkesztő, szerkesztő) tünteti fel. Nem kétséges, hogy a mintegy tízezer szellemi közreműködő felsorolása és szerkesztői működésük idejének pontos megadása alapvető segítséget jelent a bibliográfia használójának és újságírók, politikusok, írók, szerkesztők, különféle szakterületek művelői stb. munkásságának feltérképezését teszi lehetővé. A közreműködők feltüntetése azonban szükségesé teheti adott esetben a névváltozatok kezelését, egységesítését már magában a leírásokban is. Indokoltnak éreztem volna a névváltozatok megadását akár szögletes zárójelben már ebben az adatsorozatban és nem bíztam volna ezt a funkciót, mármint az azonos szerkesztői életművek egybegyűjtését teljes egészében a névmutatóra. A 37. tételszámon regisztrált *1928* című irodalmi lap egyik szerkesztője *Glatter Miklós*. *Radnóti*ról van szó természetesen, de erre már a leírásban célszerű lett volna utalni. Így talán nem fordult volna elő az a klasszikus balszerencsés eset a névmutatóban, hogy a Glatter Miklós név mellett szerepel a 37. tétel, sőt onnan egy utaló is elvezet a Radnóti Miklós névalakhoz, azonban a költő ezen a néven nem található a bibliográfia névmutatójában. Hasonló probléma figyelhető meg az 5045. tételszámú *Névtelen Jegyzőnél*. Egyik szerkesztőjeként a *Bethlen Iván* név olvasható, ő azonban nem sokkal később *Boldizsár Iván*ra változtatta nevét és így lett ismert alakja a magyar szellemi életnek. A névmutatóban külön található Bethlen Iván és Boldizsár Iván, immár mint ezen a néven lapot szerkesztő személy, de az azonosság nem tűnik ki.

Némileg hasonló nehézségek figyelhetők meg a következő, a közre- és kiadó személyeket, testületeket vagy intézményeket tartalmazó adatsorozatban. Az adatok forrása értelemszerűen maga a periodikum volt, ha azonban nem tartalmazta, meghatározásukhoz olykor külső forrást is felhasznált az összeállító. Természetesen előfordult, hogy nem sikerült semmilyen

érdemi adatot találni, ezek egyébként többnyire diáklapok. Ilyen például az 1014. tétel, *A Diák*, csak annyit tudunk meg, hogy „*A 4. osztály hivatalos lapja*”. Egyik szerkesztőjeként a *Rényi Alfréd* név olvasható, a lap megjelenési ideje alapján a diákszerkesztő akár a későbbi híres matematikus is lehet. Hasonló a 3253. tételszámú *A Kisdiák*, melyről csak annyi állapítható meg, hogy 1929-ben mint a „*2/A. osztály*” lapja jelent meg. Értelemszerűen külső forrásból származik néhány legális, a *KMP* által kiadott folyóiratnál a párt neve, azonban nem egységesen szerepel ez az adat, jobb lett volna a kiadókra a szakirodalomból származó adatokat következetesen a megjegyzésben közölni. A 100 % (32. tétel) kétségtelenül a *KMP* folyóirata volt, kiadójaként és szerkesztőjeként azonban csak egy személy, *Tamás Aladár* neve szerepelt a lapon. A kommunista pártot mint közreadó testületet a *Gondolat*nál (1982. tétel) vagy a *Front*nál (1857. tétel) alkalmazott megoldáshoz hasonlóan kellett volna a megjegyzések között feltüntetni.

A tételek nyolcadik adatszoportja a nyomdákat, a kilencedik a periodikum méretét tünteti fel. A tizedikben – ha szükséges volt – található a kapcsolódó tételek, vagyis a főlapok, melléklapok és társlapok adatai, illetve a periodikum esetleges előzményei vagy folytatásai. A következő adatszoportba kerültek a megjegyzések, lényegében minden olyan adat, amely a kiadvány élettörténetének mélyebb megismerését szolgálhatja. Komoly segítséget jelent ebben a részben a periodikumról készült, akár nyomtatott, akár kéziratos repertórium bibliográfiai adatainak közlése.

Az utolsó, tizenkettedik csoportba kerültek a részletes számozási adatok. Vitathatatlan, hogy a bibliográfia használatát és a klasszikus bibliográfiai funkciók teljesülését ez a rész jelentősen megkönnyíti. Amit csak ma ki lehetett deríteni egy-egy periodikum megjelent számairól, az mind megtalálható az adatszoportban. Hogy a kutatók és könyvtárosok elsősorban szakmai és információs igényei kielégítése mellett ezen adatok közlésének gyűjtők és az antikváriusok számára is nagyon komoly, akár anyagi értelemben is kifejezhető jelentősége lehet, egy friss példá-

val kívánom szemléltetni. E sorok írása közben került a kezembe a kitűnő és nívós *Honterus Antikvárium* 2010. december 10-ei árverésének míves katalógusa. A jegyzék 270. tételszáma alatt kínálják *Lehel Ferenc* művészettörténész egy-személyes, vagyis a periodikum minden cikkét maga írta *Nemzeti Művészet* (4964. tétel) című folyóiratát. Az aukciós tételben megjegyzésként olvasható, hogy a folyóirat 1934-1937 között jelent meg és napvilágot látott összes száma kalapács alá kerül. Nos, nem, Ferenczyné bibliográfiájából tudható, hogy a lapnak volt 1938-as évfolyama is, ez azonban nem található az OSZK-ban, csupán az *Országgyűlési Könyvtár* őrzi a tényleges utolsó évfolyamot. Szó volt róla, hogy a bibliográfia nem lelőhelyjegyzék, nem tünteti fel a fennmaradt példányok valamennyi őrzési helyét. Érthetően, hiszen alapesetben a nemzeti könyvtár állományában az anyag túlnyomó többsége megtalálható. Az OSZK-ból hiányzó – de csak a hiányzó! – évfolyamok, netán számok lelőhelyét azonban tartalmazza a bibliográfia. Találunk példát arra is egyébként, hogy a szerkesztő közli, ha a nemzeti könyvtárban eredetiben nem, csak valamilyen másolatban olvasható a kiadvány (443., 1114., 2307., 2875., 4999.) Remélhetően előbb vagy utóbb, de inkább előbb sikerül a nemzeti könyvtárból hiányzó számokat legalább másolatban beszerezni.

A bibliográfia két fizikai egysége folytatólagos lapszámozással tartalmazza a tételek leírását. A harmadik kötetben a 2313. oldaltól a 2504. lapig a mutatók kaptak helyet. Az óriási információ-mennyiség több szempontú visszakeresését négy mutató (földrajzi, közreműködő személyek, kiadók és közreadók, nyomdák) oldja meg és a lelőhelyek, valamint a hivatkozások és források jegyzéke teszi teljessé az apparátust. Két további mutató, nevezetesen az idegen nyelvű periodikumok jegyzéke és egy szakcsoportok, témák szerinti kétségtelenül további hasznos segítséget jelenthetett volna.

A négy mutató minden szempontból megkönnyíti a tájékozódást, ugyanakkor bizonyos finomításokkal, kisebb-nagyobb következetlenségek kiküszöbölésével a bibliográfia használata könnyebbé, gyorsabbá válhatott volna. Elsősorban a

nevek egységesítésére és az utalók következetes használatára gondolok.

A földrajzi mutatóban szerepel *Bratislava* (746., 4508. tétel) és *Pozsony* (832. tétel), *Bécs* (5368., 6026. tétel) és *Wien* (csaknem húsz tételszámmal), azonban utaló nem kapcsolja össze az azonos helyneveket. A *Cluj* alak mellett viszont már – természetesen – utalót is találunk a *Kolozsvár* névformához, sőt, innen is utaló vezet a *Cluj* formára.

A közreműködő személyek mutatójában az illető által használt és a leírásokban szereplő valamennyi névforma megtalálható és a különféle alakokról „lásd még” utaló irányít az összes változatra. A megoldás korrekt, de egyes esetekben akár több soron át húzódó permutációs sorozatok figyelhetők meg. Kétségtelen, hogy kevésbé közismert, a szakirodalom által sem igazán kutatott életművű szerkesztők esetében nem könnyen dönthető el az állandósult névforma, de az egy helyre összegyűjtött és csak rövid utalóval az egységesített alakhoz elvezető megoldás alkalmazása mellett elkerülhető lett volna az olyan eset, mint például az alábbi, amikor a névmutatóban közvetlenül egymás után a következők olvashatók: „*Ruszték Károly 2382, Ruszthy Károly 286, 294, Ruszthy Károly ld. még Ruszték Károly; Ruszthy-Ruszték Károly, Ruszthy-Ruszték Károly 294, 2773, Ruszthy-Ruszték Károly ld. még Ruszték Károly, Ruszthy Károly*”. Nem mindig történt meg a névmutatóban az azonos nevű, de külön személyek szétválasztása. A *Gulyás Pál* név mögött négy tételszám olvasható, kettő a bibliográfus, kettő pedig a költő által szerkesztett periodikumhoz vezet. A *Németh László* név mögött az írón kívül még két személyhez köthető lapok tételszámai szerepelnek. A *Singer és Wolfner* könyvkiadó egyik tulajdonosa a két világháború között a nevét *Farkas Istvánra* magyarító festőművész volt, aki a cég több lapját is ezen a néven szerkesztette a 30-as években. A névmutatóban a *Wolfner István* forma mellett utalót találunk a *Farkas István* névalakra, ahol azonban több mint húsz tételszám található, a különféle tárgyú és földrajzi megjelenésű lapok szerkesztői közül kell kiválasztani és megkeresni a releváns adatot,

a festőművész-kiadó által szerkesztett néhány lapot. Hogy van példa azonos nevű személyek külön közlésére, példát szolgáltat a két *Peller Károly* vagy a *Fürst György* név kétszeri, külön feltüntetése. Mindezek persze nem igazán hátráltatják a bibliográfia használatát, legfeljebb némi kényelmetlenséget okoznak.

Hasonlóan a kiadók és közreadók mutatójához. A probléma itt egyébként még összetettebb, hiszen személyek névformájának egységesítése mellett intézmények, testületek, szervezetek szüntelenül alakuló és változó nevét kellett figyelembe venni és egységesíteni. Több esetben nem természetes személyiségű közreadók teljes nevükön és rövidített alakjukban külön szerepelnek úgy, hogy nem kapcsolja össze őket utaló: *IGE* (3691. tétel), *Írók Gazdasági Egyesülete* (3982. tétel); *Társadalmi Egyesületek Szövetsége* (4941., 6293., 6725. tétel), illetve *TESZ* (1990. tétel). Hasonlóan problematikus a szerzetesrendek által kiadott periodikumok visszakeresése. A koncepció szerint a rendek a *Római Katolikus Egyház* egységesített forma mögött sorakoznak és az adott közösség névformájáról utaló vezet ehhez a helyhez. Van utaló a ferences és a bencés rendről, viszont hiányzik a domonkosról, a jezsuitáról, a kapucinusról, a karmelitáról és pálosról, holott az egységesített *Római Katolikus Egyház* alak mögött mindegyik megtalálható. Mind fellelhető, de némileg körülményes, amíg a kutató rájön a rendszerre. Legalább a bevezetőben jó lett volna utalni arra, hogy a szerzetesrendek alapvetően a *Római Katolikus Egyház* egységesített névalakhoz rendelve kereshetők.

Mindezek a használatra vonatkozó kisebb észrevételek semmit sem vonnak le a bibliográfia tudományos értékeiből. Olyan mű született, amely – elkoptatott kifejezés, de igaz – nélkülözhetetlen segédkönyve lesz mindazoknak, akik az 1921-1944 közötti Magyarország legtágabban felfogott szellemi életét kutatják.

Pogány György